

Onbekend en ongezien

Surinaamse soldaten in overzeese strijd, 1940-1953

Door recente publicaties kwam er meer aandacht voor de rol van Suriname en Surinamers in de Tweede Wereldoorlog. In Nederland is de inzet van Surinaamse soldaten tijdens de Tweede Wereldoorlog, de Indonesische Onafhankelijkheidsoorlog en de Koreaoorlog nog steeds onderbelicht en onbekend. Dit is opmerkelijk omdat Surinamers rijksgenoten waren.

Joël Albert de la Bruh  ze is docent geschiedenis op het Christelijk Lyceum in Apeldoorn.

Vanaf 2003 verschenen er verschillende publicaties over de inzet van Afrikaanse soldaten tijdens de Eerste en Tweede Wereldoorlog.¹ Hoewel er weinig bekend is over de rol van Suriname en Surinamers in de Tweede Wereldoorlog, is het land en zijn bevolking op vele manieren betrokken geweest. Zo leverde Suriname 65 procent van het bauxiet dat de Amerikanen nodig hadden voor de bouw van hun oorlogsvliegtuigen. Tevens zamelde de Surinaamse bevolking geld in voor de aanschaf van een Spitfire-jachtvliegtuig en een torpedojager, de *Van Galen II*, voor het Nederlandse leger. Ook oorlogsvluchtelingen vonden hun weg naar Suriname. Zo werden meer dan 123 Nederlandse Joden opgevangen. Bovendien waren Surinamers actief in het Nederlandse verzet, terwijl Joodse Surinamers in Nederland werden vervolgd.^{2,3} Ook niet zo bekend is dat honderden jonge Surinaamse mannen   n vrouwen als vrijwilligers en als dienstplichtigen dienden in het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger (KNIL), het Korps Stads- en Landwachten, de Prinses Irene Brigade, de (Surinaamse) Schutterij, de Compagnie Vrouwelijke Hulpkrachten en bij de Koninklijke Marine.

de vier- en vijfhonderd Surinamers meldde zich daarop aan voor de Prinses Irene Brigade. Slechts weinigen werden echter toegelaten. Jaren later werd duidelijk waarom. Volgens historicus Loe de Jong vreesde minister van Oorlog Van Boeijen ‘dat zij (de Surinamers) binnen de brigade aanstoot zouden geven aan de Nederlandse vrijwilligers en (de witte) dienstplichtigen uit Zuid-Afrika’.⁴ Minister-president Gerbrandy reageerde ‘dat het uitgesloten was dat “nikkertjes” in de Prinses Irene Brigade opgenomen zouden worden’.⁵ Omdat racistische overwegingen domineerden in het toelatingsbeleid, werden slechts vijftien Surinamers opgenomen in de brigade. Na een training in Canada en Engeland vochten ze mee in de bevrijding van Nederland en Europa.

‘Omdat racistische overwegingen domineerden in het toelatingsbeleid, werden slechts vijftien Surinamers opgenomen in de brigade’

Schutterij en Prinses Irene Brigade

Op 3 januari 1940 werden in Suriname dienstplichtigen opgeroepen in het kader van ‘de schuttersplicht’. De taken van de Schutterij, een oude naam voor het nieuwe Surinaamse leger, waren onder meer het bewaken van bauxietmijnen, van landsgrenzen en van bauxietschepen in Surinaamse wateren. Andere taken waren het uitvoeren van patrouilles en het bedienen van de zoeklichten voor de kustbatterijen en de radarinstallaties voor het opsporen van vijandelijke vliegtuigen. Bovendien schreven veel Surinaamse jongeren zich in 1941 in voor dienst overzee, na een oproep van een Surinaamse Engelandvaarder om deel te nemen aan de bevrijding van Nederland. Tussen

Surinaamse Korea-vrijwilligers in Roosendaal. Foto: Harry Pot, Nationaal archief/Anefo.

Australiëgangers

Dat Surinamers wilden vechten voor de bevrijding van Nederland valt te begrijpen, maar vechten voor de bevrijding van de Nederlandse kolonie Nederlands-Indië? Dit gebeurde echter wel, omdat veel Surinamers loyaal waren aan Nederland en aan het koningshuis, en omdat Nederlands-Indië deel uitmaakte van het Koninkrijk. Andere redenen waren avontuur en carrièremogelijkheden. Surinaamse vrijwilligers werd namelijk een goed salaris en een vaste ambtelijke aanstelling in het vooruitzicht gesteld in Nederlands-Indië of in Suriname. In totaal namen er 307 Surinaamse militairen deel aan de strijd. Zij werden geleid door Nederlandse onderofficieren en officieren. Slechts één officier was Surinamer. De eerste halte van de reis naar 'de Oost' was Australië, waar de Surinamers in 1944 aankwamen. In de Surinaamse media werden zij 'Australiëgangers' genoemd, om-

dat zij in dat land politie- en bewakingsdiensten zouden gaan vervullen. Maar ter plekke kregen ze te horen dat ze zouden worden ingezet in de strijd tegen de Japanners. Ter voorbereiding kregen ze een korte maar harde militaire gevechtstraining aan de *Jungle Warfare School*. Na afloop werd een groot deel van de Surinaamse vrijwilligers fysiek te zwak geacht voor gevechtstaken. Zij werden ingedeeld bij de afdeling materieelondersteuning. Soldaten met een mulodiploma was beloofd dat ze een opleiding tot piloot zouden kunnen volgen, maar al snel werd duidelijk dat er een onderscheid werd gemaakt tussen mensen van kleur en witte mensen in het selectieproces voor de pilotenopleiding. In Australië werden de Surinaamse militairen toegevoegd aan het KNIL dat toen opnieuw werd opgebouwd. Uiteindelijk werden er twee compagnieën, I Inf.I en II Inf.I, opgericht, elk bestaande uit ongeveer 160 Surinaamse soldaten. ►

- 1 Dick van Galen Last, *De zwarte schande. Afrikaanse soldaten in Europa 1914-1922* (2012).
- 2 Wim Klinkert, 'De Marokkaanse militaire bijdrage aan de strijd tegen Nazi-Duitsland in Europa 1940-1945', *Militaire Spectator* (2003).
- 3 historiek.net/anton-de-kom-canon-biografie-boek/135639.
- 4 Loe de Jong, *Het Koninkrijk der Nederlanden in de Tweede Wereldoorlog*, deel XI (Den Haag 1986), 509.
- 5 Suriname en WO II (bevrijdingintercultureel.nl).
- 6 Jules Rijssen, *Teken en zie de wereld. Oorlogsveteranen van Suriname* (2012), 48.

Naar Nederlands-Indië

Op 18 januari 1945 werd I Inf.I ingezet in Nieuw-Guinea om, in samenwerking met Papoea-gidsen, achtergebleven Japanse soldaten op te sporen. Uiteindelijk zouden beide compagnieën, onder Australisch commando, deelnemen aan de zware strijd om Balikpapan en Tarakan, twee steden met grote oliecentra. Omdat de gevechtstaken vooral bestonden uit patrouille lopen, bleven de verliezen beperkt. II Inf.I verloor vijf man, I Inf.I één man. Voor de Surinaamse soldaten veranderde de situatie echter drastisch toen Soekarno op 17 augustus 1945 de Republiek Indonesië uitriep. Dit conflict bracht niet alleen Nederland in een moeilijk parket, maar ook de Surinaamse KNIL-soldaten. Zij zouden nu moeten deelnemen aan een geheel andere (dekolonisatie)oorlog dan die waarvoor ze waren gekomen en waarmee ze zich geen raad wisten.

‘Doorgaan als KNIL-militair impliceerde dat de zijde van Nederland werd gekozen, terwijl stoppen kon worden gezien als desertie waarop grote disciplinaire straffen rustten’

I Inf.I zette als eerste Nederlandse compagnie voet op Java. Zij moest onder meer Japanners ontwapenen, kampgevangenen opvangen en Nederlands-Indische personen en gezinnen beveiligen die werden bedreigd door de Indonesische revolutionairen. ‘Maar ook moesten wij tegen de Indonesiërs vechten en tegen Japanners die zich niet hadden overgegeven, en nu aan de zijde van de Indonesiërs meevochten.’⁶ Dat was een schok voor de Surinaamse militairen die hadden getekend voor de strijd tegen de Japanners en niet tegen Indonesische opstandelingen. Een tweede schok was dat hun soldij, gebaseerd op de overeenkomst

om te vechten tegen Japanners, niet meer werd uitbetaald. Dit leidde onder de Surinaamse KNIL-militairen tot spanningen en gewetensnood. Doorgaan als KNIL-militair impliceerde dat de zijde van Nederland werd gekozen, terwijl stoppen kon worden gezien als desertie waarop grote disciplinaire straffen rustten, waaronder de doodstraf. De meeste Surinamers gingen ervan uit dat de ene kolonie, Suriname, niet tegen de andere kolonie, Nederlands-Indië, moest vechten. Onder de Surinaamse KNIL-militairen bevonden zich Javanen die nu moesten vechten tegen Javaanse opstandelingen met wie ze soms familiebanden hadden. De meeste Surinaams-Javaanse KNIL-soldaten wilden dat niet. Bovendien lieten Indonesische nationalisten via pamfletten, radio-uitzendingen en muurberichten weten dat de Surinaamse soldaten zich niet moesten mengen in deze strijd tussen Indonesiërs en Nederlanders. ‘Awat orang Suriname’, oftewel ‘Surinamers oppassen, deze zaak gaat jullie niets aan’. Bij de legerleiding protesteerden de Surinaamse KNIL-militairen tegen hun militaire inzet. Tevens gaven ze aan weg te willen uit Nederlands-Indië. Een enkeling liep zelfs over naar de Indonesische nationalisten. Tot dienstweigering kwam het niet, wel meldden Surinaamse KNIL'ers zich dikwijls ziek. Uiteindelijk stemde de Nederlandse regering in met overplaatsing naar Nederland vanwege het vermeende risico dat Surinaamse soldaten zich zouden kunnen aansluiten bij de onafhankelijkheidsstrijders van Soekarno.

Terug naar Suriname

In het najaar van 1946, en verdeeld over twee schepen, vertrokken de Surinaamse KNIL-militairen naar Nederland. Bij aankomst werden ze gehuisvest in Kijkduin waar ze, onbekend met de Nederlandse winterkou, ontevreden waren over hun slecht verwarmde onderkomen.

KNIL-soldaten uit Suriname komen aan in Australië. Fotograaf onbekend. Bron: Nationaal Archief/Anefo.

Op 28 januari 1947 vertrokken de Surinaamse KNIL-militairen per boot naar Suriname waar ze op 17 februari aankwamen. De ontvangst in Paramaribo was allerhartelijkst en feestelijk. De gouverneur van Suriname, Jan Buiskool, beloofde dat degenen die dat wilden drie jaar een baan zouden kunnen krijgen bij het KNIL, bij de politie of medewerking zouden krijgen bij het vinden van een burgerbetrekking. Dit bleken echter loze beloften, omdat zeker driekwart van alle vrijwilligers na terugkomst werd afgekeurd voor militaire dienst. Dit was conform de instructie die de minister van Overzeese Gebiedsdelen, Jan Anne Jonkman, op 12 februari 1947 had verzonden.

De teleurstelling onder de vrijwilligers was groot, helemaal toen bleek dat er veel werkloosheid was en dat de ontslagen militairen dus ook niet snel een baan zouden kunnen vinden. Als klap op de vuurpijl kregen ze hun achterstallige soldij niet uitbetaald. Bij hun vertrek uit Nederlands-Indië werden hun 'paybooks' ingenomen voor bijwerking en eindafrekening, maar die kwamen nooit in Suriname aan. Zonder die 'paybooks' kon er niets worden uitbetaald. Uiteindelijk kregen de soldaten wel een militair salaris en een kostwinnersvergoeding uitbetaald, maar dit duurde slechts een paar maanden, omdat in mei 1947 een algehele demobilisatie plaatsvond.

Ook de maatschappelijke waardering veranderde. Aanvankelijk was de Surinaamse bevolking trots op de oud-Indië-strijders, maar dit veranderde snel toen nieuws over de onafhankelijkheidsstrijd in Nederlands-Indië doorsijpelde. Vanaf dat moment veranderde de publieke stemming, omdat de voormalige Surinaamse KNIL-militairen hadden gevochten tegen Indonesische vrijheidsstrijders.

Vechten in Korea

Op 25 juni 1950 vielen communistische Noord-Koreaanse troepen Zuid-Korea binnen om een verenigd Korea te forceren. Protesten van de in 1945 opgerichte Verenigde Naties konden de Noord-Koreanen niet op andere gedachten brengen. Daarop besloot de Veiligheidsraad van de VN op 25 juni 1950 om Zuid-Korea militair bij te staan. Bij de VN aangesloten landen werden verzocht militaire steun te verlenen. Omdat het Nederlandse leger na het Nederlands-Indië debacle nog in ontwikkeling was naar een omvangrijk Koude Oorlog-leger, werd besloten alleen met oorlogsschepen bij te dragen aan de VN-missie geleid door Amerika. Maar omdat de oorlog in Korea zich ongunstig ontwikkelde, verzocht de secretaris-generaal van de VN de Nederlandse regering landstrijdkrachten te sturen. De Nederlandse regering antwoordde dat zij hier onmogelijk aan kon voldoen, maar dat ze had gekozen voor de werving en uitzending van oorlogsvrijwilligers. 16.225 vrijwilligers meldde zich aan. Van dit grote aantal werd 3.417 man aangenomen en uitgezonden.

In Suriname werd het Koreaconflict op de voet gevolgd. Op 9 februari 1951 kwam het bericht dat ook Surinaamse vrijwilligers zich konden melden. De meeste Surinaamse vrijwilligers waren ex-KNIL-militairen. Zij herinnerden zich nog precies wat er was gebeurd na hun demobilisatie in mei 1947. Ze formuleerden daarom twintig voorwaarden voor deelname, inclusief hoeveel en wanneer zij betaald zouden krijgen. Hier werd gehoor aan gegeven. Op 27 juni 1951 vlogen 45 Surinaamse vrijwilligers naar Nederland. De eerste stop was Roosendaal voor een selectie en vervolgopleiding. ►

KNIL-soldaten uit Suriname komen aan in Australië. Fotograaf onbekend. Bron: Nationaal Archief/Anefo.

Uiteindelijk vertrokken Nederlandse en Surinaamse soldaten op 28 juli 1951 per schip naar Korea. Maar de omstandigheden in Korea bleken anders dan verwacht: het was er erg koud, bergachtig en arm, en de gevechten waren heftig en meedogenloos. Twee Surinaamse militairen sneuvelden. Dit leidde in Surinaamse kranten tot kritiek op de oorlogsdeelname en op Nederland. Ondanks die kritiek bleven Surinaamse oorlogsvrijwilligers, als leden van acht aanvullingsdetachementen, naar Korea gaan. In totaal gingen er 128 Surinaamse soldaten naar Nederland voor militaire training. Van deze groep zijn 115 soldaten, verdeeld over twee jaar, naar Korea gegaan.

Discriminatie

Naast gevechten kregen de Surinaamse soldaten in Korea te maken met discriminatie. Vergeleken met de behandeling van Afro-Amerikaanse soldaten in het Amerikaanse leger vonden de Surinaamse soldaten hun slechte behandeling meevallen, maar niet alle soldaten deelden die mening. Zo verscheen op 17 december 1952 een anonieme brief in de krant *De Volksstem* over de behandeling van de Surinaamse soldaten. 'Men leeft in de gedachte [...] dat wij in Korea buitengewoon kunnen opschieten met de Hollanders. O, nee! [...] Hoe geschikt de Surinamer voor zijn baan ook, [...] wordt hem de rang, die daaraan verbonden is hem niet gegund. [...] wat wij van ons blanken broeder krijgen, is erger als een van die hondjes, die zij zelf hier kweken. De Koreanen, die bij het Bataljon zijn ingedeeld hebben van deze Hollanders een betere behandeling, dan wij, die ons Nederlanderschap deelnemen aan de strijd. [...] Kondre man bakra no lobbie negri' (Mensen (Surinamers) de Nederlanders houden niet van de negers).⁷ Bij terugkomst in Suriname begon de ellende over soldij opnieuw. Ook deze keer was het argument dat de verschillende wisselkoersen die waren

gebruikt voor soldijberekening, een negatief effect hadden gehad op hoogte van de soldij. Uiteindelijk, na veel protesten, lang wachten en juridische procedures, kregen de meeste Koreavrijwilligers hun soldij en hun Koreatoelage. Andere voorzieningen, zoals bijscholing en hulp bij de overgang naar de burgermaatschappij, werden niet geboden. Naar aanleiding van de sociale en maatschappelijke problemen die ontstonden na de demobilisatie van Surinaamse militairen die hadden gevochten in Nederlands-Indië en in Korea, concludeerde de Surinaamse krant *De West* op 19 oktober 1951: 'Dit betekent, dat de Surinaamse kleurling, die wel geschikt is om in oorlogstijd zijn leven te geven in vredetijd niet in aanmerking zal komen om zijn Land te dienen.'

Erkenning en herdenking

Suriname had in veel opzichten bijgedragen aan de geallieerde overwinning tijdens de Tweede Wereldoorlog en verwachtte dat daar iets tegenover zou staan, bijvoorbeeld meer autonomie. Helaas hoefde het van de Nederlandse regering geen steun te verwachten. Die vond dat slechts weinig Surinaamse soldaten hadden deelgenomen aan de bevrijding van Nederland, terwijl het merendeel van de Surinaamse militairen zich in haar ogen niet actief had ingezet in de strijd tegen de Indonesische nationalisten. Volgens de KNIL-leiding waren de Surinamers onbetrouwbaar, gemakzuchtig, ongedisciplineerd en klaagden zij te pas maar vooral te onpas over Nederlandse discriminatie. Dit was tegen het zere witte been, en voor de KNIL-leiding het ultieme bewijs dat Nederland de Surinamers niets verschuldigd was. Toen de Koreaoorlog uitbrak, waardeerde de Nederlandse regering het vrijwilligersinitiatief in Suriname, maar maakte hiervan pas gebruik toen bleek dat het verwachtte aantal Nederlandse militaire vrijwilligers niet zou worden gehaald. De op-

⁷ NL-HaNA, Ned. Detachment VN Korea, 2.13.56, inv.nr. 73.

leidingsofficieren waren lovend over de bekwaamheid en de inzet van de Surinaamse soldaten, en de Nederlandse pers was aanvankelijk lovend over het NDVN (Nederlandse Detachement Verenigde Naties). Dit veranderde echter toen een journalist verslag deed van de oorlogshandelingen. Hij omschreef het NDVN-bataljon als 'een vreemdelingenlegioen' bestaande uit diverse nationaliteiten, alsmede uit diverse etnische en religieuze groepen. De Surinaamse pers was aanvankelijk zeer positief over de Surinaamse deelname, maar dat veranderde toen bekend werd dat twee Surinaamse soldaten waren gesneuveld. De Surinaamse pers werd toen kritisch over de oorlogsdeelname. Die kritiek bevatte drie terugkerende thema's. Ten eerste de vraag waarom Surinaamse soldaten in Korea offers moesten brengen, terwijl in Suriname een Nederlands leger aanwezig was. Ten tweede de vraag of Surinamers wel Nederlandse erkenning zouden krijgen voor de gebrachte offers omdat dit na de Tweede Wereldoorlog ook niet was gebeurd. En ten derde de ongelijke behandeling van zwarte en witte soldaten. Deze kritiek bleek weinig invloed te hebben op de aanmelding van Surinaamse vrijwilligers, maar bepaalde wel de beeldvorming in Suriname over de Koreaoorlog en Nederland: de Koreaoorlog was niet iets om trots op te zijn.

Kleine verhalen

De gebeurtenissen in 'de West' tijdens en na de Tweede Wereldoorlog en de Koreaoorlog, evenals de Surinaamse bijdragen aan die oorlogen, zijn vanuit een Nederlands perspectief 'kleine verhalen', waaraan nauwelijks aandacht wordt besteed. Hierdoor is de 4 meiherdenking grotendeels een 'witte' aangelegenheid, waar niet alle betrokkenen en niet alle gebrachte offers worden belicht die hebben bijgedragen aan de overwinning van de geallieerden. Veel mensen weten niet dat Surinaamse soldaten een rol hebben gespeeld, noch welke rol. Voor de Surinaamse veteranen ging en gaat het om officiële en maatschappelijke erkenning. Ze voelen zich een vergeten groep, zowel in Suriname als in Nederland. Het stak de Surinamers dat ze niet werden uitgenodigd bij officiële herdenkingen. Tegenwoordig is dat wel het geval, maar nog steeds wordt dan de rol van Surinaamse soldaten niet genoemd. Pas in 1997 werd besloten Surinaamse veteranen een veteranenuitkering toe te kennen, welke vanaf juli 2003 werd uitgekeerd. Tevens konden de veteranen in aanmerking komen voor een medaille en een oorlogsveteranenpas die alleen geldig was in Nederland. Volledige erkenning was daarmee nog niet gerealiseerd. Zo mogen de Surinaamse veteranen zich in Nederland geen oorlogsveteraan noemen, omdat ze vaak de Surinaamse nationaliteit hebben en dus geen Nederlandse veteranen zijn. De Koreaanse regering pakte het anders aan. Zij dankte de veteranen door ze in 1981 en in 2010 uit te nodigen

voor een herdenkingsbezoek aan Korea.

Door de tentoonstelling *Wereldoorlog in de West* in 2004 in het Verzetsmuseum kreeg het verhaal van de Surinaamse oorlogsveteranen geleidelijk meer bekendheid, maar nog steeds geen brede bekendheid en erkenning. Daardoor is ook vrijwel onbekend welke weerstand, vooroordelen en discriminatie de Surinaamse soldaten ondervonden. Ze werden gewantrouwd, ze werden gescheiden

'Veel mensen weten niet dat Surinaamse soldaten een rol hebben gespeeld, noch welke rol'

van witte soldaten, ze kregen een andere behandeling en andere taken dan de witte soldaten, en hun bijdrage werd en wordt nog vaak aangeduid als 'symbolic forces'. Dit is een diskwalificatie van militairen die moesten vechten op meerdere fronten, militair, sociaal, economisch en cultureel. Bovendien is het onnodig grievend omdat het geen recht doet aan de offers die zij brachten voor Nederland, een land dat zij vaak amper kenden. Een land dat streeft naar inclusiviteit zou het derhalve sieren de bijzondere en moedige bijdragen van Suriname en Surinaamse militairen te erkennen en te herdenken. ■

KNIL-bataljon Infanterie I in actie op Java in Indonesië. Foto: Th. van de Burgt, DLC/Nationaal Archief.

Verder lezen

Ad van den Oord, *Allochtonen van nu & de oorlog van toen.*

Marokko, de Nederlandse Antillen, Suriname en Turkije in de Tweede Wereldoorlog (Den Haag 2004).

Esther Captain en Guno Jones, *Oorlogserfgoed overzee. De erfenis van de Tweede Wereldoorlog in Aruba, Curaçao, Indonesië en Suriname* (Amsterdam 2010).

Liesbeth van der Horst, *Wereldoorlog in de West. Suriname, de Nederlandse Antillen en Aruba 1940 -1945* (Hilversum 2004).

Ted Schouten, Ad van der Oord en Jules Rijssen, *Een gemeenschappelijke strijd. Tilburg, Suriname, Aruba en de Antillen in de Tweede Wereldoorlog* (Tilburg 2007).

Jules Rijssen, *Teken en zie de wereld. Oorlogsveteranen van Suriname* (Amsterdam 2012).

Ben Scholtens, *Suriname tijdens de Tweede Wereldoorlog* (Paramaribo 1991).